

SVERIGE OCH VÄSTEUROPAS EKONOMISKA SAMVERKAN

Av kanslirådet CURT ROHTLIEB

I DET komplex av politiska och ekonomiska problem, som dominerar Europas liv, är det onekligen svårt att urskilja de väsentliga huvuddragen. En hjälp härvidlag äro de publikationer, som utgivas av den i Paris stationerade organisationen för europeisk ekonomisk kooperation, betecknad O. E. E. C. Dess femte och tillsvidare sista rapport om den europeiska ekonomiens framsteg och problem publicerades i början av år 1954. Rapporten innehåller dels en allmän översikt av utsikterna för och problemen sammanhängande med expansionen av Västeuropas produktion dels en systematisk granskning av samtliga sexton medlemsstaters ekonomi.

Det förhärskande motivet är härvid att undersöka villkoren för en intimare samverkan mellan medlemsstaterna. Sveriges industri har som bekant haft kännbara svårigheter i följd av andra länders handelsrestriktioner. Av stor betydelse är därför, att O. E. E. C:s råd proklamerat, såsom en mot alla riktad gemensam fordran, lättande av handelsrestriktionerna. Den motiveras genom en översikt av resp. lands senaste utveckling, kortfattad men sakrik och efter i huvudsak likartad disposition för flertalet länder.

För Sveriges del innehåller översikten för det mesta välbekanta fakta, men sammanställda på ett mycket instruktivt sätt och kompletterade med synpunkter, väl värda att tillvaratagas. Med den mängd av debattinlägg, som de internationella förhållandena framlockat och som ofta äro snävt intressebetonade, kan en instans sådan som ifrågavarande internationella råd bli en skiljedomare, som länder alla parter till båtad.

Målet för Västeuropas ekonomi måste bli först och främst att återställa betalningsbalansen med Amerika. Ur den synpunkten har produktionen, ehuru dess tillväxt varit avsevärd, ej motsvarat behovet. Mest hoppgivande har spannmålsproduktionen varit, på

många håll uppmuntrad artificiellt genom statliga åtgärder. 1952—53 var europeiskt rekord sedan kriget i fråga om livsmedelsproduktion. I stället för det deficit, som Europas betalningsbalans utvisade för 1951, inträdde 1952 ett överskott, som fortsatte under den tid rapporten avser. Alla medlemsstater ha naturligen dock ej lika gynnsam ställning.

Den ökade spannmålsproduktionen i Västeuropa har möjliggjort nedskärning av livsmedelsimporten från Amerika. Även genom Förenta Staternas militärutgifter i Västeuropa har en förbättring av Västeuropas betalningsbalans ägt rum. Men för Sveriges del har särskilt verkstadsindustrins svårigheter varit kännbara. Medlemsstaternas dollarbalans förbättrades väsentligen 1952 och 1953, men Sveriges betalningsbalans visar ett rätt ojämt förlopp. För 1953 uppgives ett överskott, som torde fortfara 1954. Men då importen i följd av stigande konsumtionsbenägenhet tenderar att öka och den viktigaste exportgrenen är beroende av en obeveklig gräns för skogarnas produktion, blir i längden den svenska betalningsbalansen beroende av förmågan att öka exporten av andra produkter än skogens. Dennas alster kunna visserligen förädlas, så att värdetillväxten blir långt större än den kvantitativa, men härvidlag får man ej bygga för mycket på framtidsförhoppningar.

Ett önskemål av imperativ karaktär blir därför större mångsidighet hos landets produktion, och detta är i praktiken liktydigt med ökad investering. Sveriges finanspolitik har ju under senare år dominerats av inflationsfaran. När nationalbudgeten för innevarande år gjordes upp, ingick i kalkylen antagandet bl. a. om oförändrad lagerhållning och minskade privata investeringar. Att sådana i första hand kunna leda till inflation är ju tydligt, men de resultera, när investeringen tagits i bruk, i ökad varuproduktion. Därvid stiger den salubjudna varumängden, vilket, ceteris paribus, ökar penningens köpkraft och alltså motverkar inflation. Hindren mot investeringar förefalla därför rätt kortsynta.

När O. E. E. C., eller dess råd, bedömer utsikterna för de närmast kommande åren, förefinnas givetvis en del osäkra faktorer, bl. a. skördeutfallen. De tillgängliga uppgifterna resultera emellertid däri, att, trots den senaste tidens relativt långsamma expansion, nationalprodukten tenderar att stiga avsevärt och i ökad takt under 1954 och 1955. Åtskilliga hinder under närmast föregående år anses i rapporten vara av övergående natur.

I själva verket har första halvdelens av 1954 visat sig avvika från vad i nationalbudgeten antagits om oförändrad lagerhållning och

minskade investeringar. Risken för inflation är därför ingalunda undanröjd. Att marknaden för säljaren blivit mindre gynnsam, måste framtvinga hos företagen nya riktlinjer med mera krävande produktionsteknik. Men därmed ökas behovet av kapitalkrävande investeringar. I lika hög grad gäller detta måhända en omläggning av livsmedelsproduktionen.

Rådet ger i rapporten uttryck åt den uppfattningen, att en produktion på tidsenligare banor kan förväntas medföra en återgång till vad som betecknas såsom normal grad av den sekulära trenden. För produktionens minskade tillväxthastighet anses efterfrågesidan ha betytt mera än utbudssidan. Industrin väntas taga en mindre andel av investeringar än bostäder och offentliga investeringar. För manufaktur och gruvsdrift väntas en absolut minskning.

Mera tvivelaktig är, såvitt Sverige angår, den av rådet uttryckta meningen, att det enskilda sparandet kommer att stiga, men förklaringen ligger måhända i det material, som från officiellt håll ställts till förfogande och som väl gått i samma riktning som åtskilliga officiella deklARATIONER. Förutsättningen är, såsom även framhållits, att den privata konsumtionen tar i anspråk en mindre del av nationalprodukten, men därmed torde konsumenterna knappast vara belåtna. Lönenivån förmodas emellertid förbli stabil. Detta antagande har redan visat sig felaktigt. Inflationsfaran har alltså vuxit.

Om betalningsbalansen gentemot USA, vilket för O. E. E. C. väl är en kardinalfråga, yttrar man sig rätt trevande, men hoppas, att exportvolymen skall stiga mera än importvolymen, så att ett stigande överskott uppstår. Prisutvecklingen och det internationella ekonomiska tillståndet har ej varit gynnsamt för efterfrågan på investering; i rådets rapport betecknas 1953 såsom ett abnormt dåligt år i detta hänseende. Ändras detta sakförhållande, står Sverige inför problemet att hejda en efterfrågan, som potentiellt kan gå till överdrift. I fråga om den yttre betalningsbalansen lider Sverige enligt rapporten av ganska vida korttidsfluktuationer, som härledas av »inventory cycles» utomlands, berörande de skogligena produkterna. I vad mån detta är riktigt kan här lämnas åsido.

Från svensk sida har man ingen anledning att misströsta om framtiden. Men förutsättningen är bl. a. att nyinvesteringar ej försvåras genom penningpolitiken eller andra former av statsingripande. Ett varnande exempel på vart en doktrinär penningpolitik kan leda har man från Danmark, där en socialdemokratisk regering från företrädaren övertagit en gynnsam ekonomisk situation,

som förbytt till en allvarlig kris. De huvudsakliga avnämarna av våra exportvaror uppges ej längre kunna reducera sina varulager, som alltså behöva förstärkas. För oss kan detta betyda hjälp från många svårigheter.

Importbehovet växer tydligen i jämbredd. Däri ligger en långtidsrisk för vår betalningsbalans, då vår viktigaste exportprodukt, skogens tillväxt ej kan uppdrivas i det oändliga. Om betalningsbalansen kan hållas i jämvikt beror enligt rapporten på industrier, som kräva kapitalinvestering. Eventualiteten av stationär national inkomst eller minskad konsumtion, som objektivt sett ej kan helt uteslutas, lämnar rapporten ur räkningen. Den hänvisar i stället till verkstadsindustrin, som intill 1952 visat en tillfredsställande ökning, men som sedan hotat att stagnera. Såsom anledning härtill anges ryssavtalets utlöpande och betalningssvårigheter i fråga om länder med inkonvertibla valutor. En möjlig förklaring till Sveriges försämrade ställning i den internationella konkurrensen är enligt rapporten, att under Koreakrigets hausse den interna kostnadsnivån höjts kraftigare här än i de flesta länder, som deltaga i O. E. E. C. Rapporten slutar för Sveriges del med en varning för vår framtida interna finanspolitik.

Såväl för Sverige som för andra länder ha restriktioner för den internationella handeln varit en börda, som O. E. E. C. sökt lätta, men med alltför liten framgång. Liberaliseringen har av medlemsstaterna gärna platoniskt förordats och kanske även önskats, men ständigt skjutits på framtiden. Även i år ha, enligt ännu otryckta protokoll, de representativa myndigheterna yrkat att frilistningsnivån skulle höjas, närmast från 75 till 90 %. Men villkor ha därvid ställts, även från Sveriges sida, bl. a. att Frankrike skulle uppfylla sin skyldighet att uppnå frilistning till 75 % och att allmän reciprocitet skulle råda i fråga om frilistning, vilket onekligen är en välbefogad fordran. Men insikten om de ömsesidiga fördelarna av fri samverkan tycks ännu ej ha slagit igenom i alla medlemsstater.

Det ligger i sakens natur, att när man beskriver ett främmande lands ekonomiska och politiska förhållanden, man undviker sårande uttryck och hellre lämnar en skönmålning än en svartmålning. Vad Sverige angår, underlättar rapportens sovring av för oss tillgängliga ekonomiska data en välbehövlig översikt. Och av stort intresse är att jämföra dess skildringar av olika länders ekonomi, uppställda efter liknande schema och därför mycket lärorika. Här kan blott vara tal om Sverige, och därvid är den prognos, som

ifrågavarande rapport ställer, särskilt tänkvärd, även om den delvis har en optimistisk färgning.

De förändringar, som därefter skett, ofta blott tillfälliga korttidsfenomen, såsom förstärkning av riksbankens valutafond, kunna här lämnas ur räkningen. I rapporten förutsättes, att inflationsfaran definitivt är över. Något annat skäl, än att den under de två senaste åren hejdats, antydes ej. De utgifter, som bli följden, därest programmet för bostäder och sociala utgifter hos oss fullföljes, torde lätt komma att rubba budgetens balans, och bli en ytterligare orsak till ny inflation. Inhemska betraktare ha härvidlag anledning till farhågor, som måste vara främmande för utlänningar.